

PRAWA DZIECKA – PODSTAWOWE INFORMACJE

CZYM SĄ PRAWA DZIECKA

Prawa dziecka a prawa człowieka

W 1948 roku ONZ proklamowało Powszechną Deklarację Praw Człowieka. W tym dokumencie zostały określone podstawowe prawa człowieka. Prawa człowieka przysługują każdemu człowiekowi bez względu na narodowość, religię czy wiek. Dzieciom przysługują więc takie same prawa jak dorosłym. Jednak w 1989 roku uznano, że dzieci ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną potrzebują specjalnego traktowania i troski, potrzebują wobec tego „własnego dokumentu” określającego ich prawa – tak powstała *Konwencja o prawach dziecka*. Prawa zawarte w Konwencji przysługują każdemu dziecku i nikt nie może ich dzieci pozbawić.

Niezależnie od praw dziecka określonych w *Konwencji o prawach dziecka*, każde dziecko jest chronione przez obowiązujący w danym państwie system prawny. O ile prawa dziecka dotyczą relacji dziecko państwo, o tyle inne sfery życia dziecka i ich ochrona jest regulowana przez odpowiednie kodeksy i ustawy. W przypadku nieprzestrzegania *Konwencji o prawach dziecka* mówimy o naruszeniu praw dziecka np: utrudnianie dziecku z niepełnosprawnością dostępu do edukacji. W przypadku nieprzestrzegania obowiązującego prawa np. przemocy rówieśniczej – pobiciu lub okradzeniu dziecka – mówimy o naruszeniu prawa.

Relacja państwo-dziecko

Prawa dziecka dotyczą relacji państwo dziecko. Oznacza to, że państwo musi zapewnić dziecku możliwość korzystania z przysługujących mu praw, a wszystkie instytucje państwowe i ich przedstawiciele: np. policjanci, sędziowie, lekarze, nauczyciele, urzędnicy etc. muszą przestrzegać praw dziecka, bo tak stanowi prawo.

Na przykład, jeżeli mówimy o prawie do prywatności, oznacza ono między innymi, że pielęgniarka nie może przekazywać danych o zdrowiu dziecka osobom nieupoważnionym, informacje o problemach z nauką powinny być przekazywane podczas indywidualnych spotkań z rodzicami czy opiekunami, a nie w obecności innych osób. Prawo do wyrażania własnych poglądów w sprawach, które dotyczą dziecka, oznacza, że państwo powinno umożliwić dziecku swobodę wypowiedzi. Dotyczy to zarówno procedur sądowniczych (gdzie dochodzi do decyzji o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej), jak i procedur na szczeblu lokalnym (gdzie powinien znajdować się plac zabaw, boisko etc.)

Prawa dziecka a relacje z rodzicami

Prawa dziecka określone w *Konwencji o prawach dziecka* nie kolidują z prawem rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z ich wartościami i światopoglądem, chyba, że dochodzi do sytuacji niebezpiecznych, groźnych dla dziecka lub niezgodnych z prawem: zaniedbania, krzywdzenia, zmuszania do pracy zarobkowej, unikania obowiązku szkolnego itp..

To najczęściej rodzice lub opiekunowie reprezentują dziecko przed organami państwa i jako pierwsi zgłaszają łamanie jego praw.

Czy znajomość praw dziecka wpływa na jego życie

Dziecko znające swoje prawa jest w stanie świadomie z nich korzystać. Zaczyna rozumieć, że jest traktowane podmiotowo, a nie przedmiotowo, że ma prawa, które muszą być respektowane. To niezwykle ważne bo w ten sposób budujemy społeczeństwo obywatelskie. Jednocześnie dziecko świadome swoich praw jest w stanie łatwiej obronić się przed przemocą, krzywdzeniem, dyskryminacją, bo wie, że ma do tego prawo i że są instytucje, które powinny mu pomóc.

Prawa a obowiązki

Prawa dziecka i obowiązki to dwie odrębne rzeczy. To, że dziecko ma prawa określone w *Konwencji o prawach dziecka* nie zależy od tego, czy wykonuje swoje obowiązki czy nie (choć powinno to robić). Nie można zatem pozbawić dziecka możliwości korzystania ze swoich praw, nawet jeśli nie wywiązuje się z podjętych bądź narzuconych zadań. Egzekwowanie wypełniania obowiązków stanowi odrębną kwestię. Należy także pamiętać, że prawa dziecka nie powinny naruszać lub ograniczać praw innych.

Konwencja o prawach dziecka

Najważniejszym aktem prawnym, który określa prawa dziecka, jest *Konwencja o prawach dziecka*. Potocznie nazywa się ją światową konstytucją praw dziecka. Została uchwalona 20 listopada 1989 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Wszystkie 192 kraje, które zdecydowały się ratyfikować ten dokument, zobowiązały się do respektowania i realizowania jego zapisów. Polska uczyniła to w 1991 roku.

Konwencja jest dokumentem w pewnym sensie rewolucyjnym, bo po raz pierwszy zostały w niej uwzględnione prawa i wolności osobiste dziecka, takie jak np. prawo do prywatności, swobody wypowiedzi etc. Konwencja wprowadziła też mechanizm kontroli respektowania praw dziecka przez poszczególne państwa. Są one zobowiązane do składania raportów z wdrażania zapisów Konwencji, rozpatrywanych następnie przez specjalnie powołany w tym celu Komitet Praw Dziecka z siedzibą w Genewie.

Konwencja zakłada, że dzieci nie są w pełni dojrzałe i na tyle świadome, by same mogły o siebie zadbać, przez co należy im się szczególna opieka i ochrona. Najważniejsze zasady, które przyświecały twórcom Konwencji, to: zasada kierowania się zawsze dobrem dziecka oraz zasada równości wobec prawa wszystkich dzieci niezależnie od pochodzenia, koloru skóry czy wyznania.

Polska była pomysłodawcą stworzenia *Konwencji o prawach dziecka*, dlatego spoczywa na nas szczególny obowiązek, aby prawa dziecka były w Polsce znane i przestrzegane.

HISTORIA PRAW DZIECKA

Prekursorzy prawa dziecka

Prawa dziecka były przedmiotem rozważań i refleksji wielu wybitnych pedagogów i myślicieli. Jednym z nich był Janusz Korczak, znany na świecie prekursor walki o prawa najmłodszych. Mówił, że „dziecko nie jest przyszłym człowiekiem, ale człowiekiem”, w związku z tym, tak samo jak osobom dorosłym, dzieciom przysługują prawa. Z kolei Jan Jakub Rousseau sformułował myśl, która po dziś dzień powinna być aktualna: „Mniej mówmy o obowiązkach dzieci, a więcej o ich prawach”. Warto ją przypominać, gdyż nawet dzisiaj można spotkać się z opiniami, że przyznanie dzieciom praw musi prowadzić do odebrania autorytetu rodzicom i wychowawcom, co jest zupełnie niezgodne z prawem.

Historia praw dziecka – początki

Historia praw dziecka nie jest zbyt długa, sięga bowiem przełomu XVIII i XIX wieku, kiedy to ukształtowało się społeczne przekonanie o konieczności zapewnienia dzieciom specjalnej ochrony oraz opieki. Wcześniejsze epoki nie były dla nich tak łaskawe. Przez długi czas, począwszy od średniowiecza, hołdowano przekonaniu, że dziecko jest dopiero „materiałem” na człowieka, przez co wymaga surowego traktowania i dyscypliny. Dzięki takiemu postępowaniu miało wyrosnąć na pełnowartościową istotę ludzką. Pomimo tego, że rodziło się wiele dzieci, niewiele z nich miało szansę dożyć wieku kilku lat. Wynikało to nie tylko z trudnych warunków sanitarnych i materialnych, lecz również z braku należytej opieki i troski.

Historia Mary Ellen Wilson i pierwsze inicjatywy

Impulsem, który przyczynił się do zmiany nastawienia oraz zapoczątkował w XIX wieku działalność międzynarodowego ruchu na rzecz ochrony praw dzieci, była historia 8-letniej dziewczynki – Mary Ellen Wilson z Baltimore. Była ona notorycznie bita przez swoją matkę, a pomoc uzyskała od członków lokalnego oddziału stowarzyszenia przeciwdziałania okrucieństwu wobec zwierząt. Pod wpływem tamtych wydarzeń, od 1894 roku w USA powstało ponad 200 różnych inicjatyw, których celem było zapewnienie dzieciom ochrony przed przemocą. Zaczęto traktować dzieci jak pełnowartościowe osoby, które wymagają szczególnej opieki ze względu na młody wiek, a także odpowiednich warunków życia, pozwalających na ich prawidłowy rozwój. Państwo, samorządy i organizacje społeczne postawiły sobie za cel działanie na rzecz dobra dzieci i przestrzegania ich praw do godziwego życia.

Od pierwszych inicjatyw do Konwencji o prawach dziecka

Stopniowo także w innych krajach zaczęły powstawać organizacje chroniące dzieci i walczące w imię ich praw. Od 1880 roku działały w Europie międzynarodowe towarzystwa (kryminologów, sędziów dla nieletnich, opieki nad dziećmi porzuconymi i bezdomnymi), które pracowały nad złagodzeniem prawa karnego dla nieletnich, zakładaniem placówek opiekuńczo-wychowawczych itp. Pierwszy zapis dotyczący praw dziecka pojawił się w 1924 roku w Deklaracji Genewskiej. Niemniej jednak najważniejszym, kompleksowym dokumentem określającym prawa dziecka jest Konwencja o prawach dziecka uchwalona w 1989 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

Najważniejsze daty

- 1924 Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów przyjęło Deklarację Praw Dziecka (zwaną Genewską).
- 1946 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych powołało organizację UNICEF
- 1948 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych uchwaliło Powszechną Deklarację Praw Człowieka
- 1950 powstanie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (ratyfikowana przez Polskę w 1993 r.).
- 1959 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych proklamowało Deklarację Praw Dziecka, która jest rozszerzeniem Deklaracji Genewskiej
- 1978 Polska złożyła propozycję projektu Konwencji o prawach dziecka.

- 1989 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło Konwencję o prawach dziecka, która weszła w życie w 1990 r., Polska ratyfikowała ją w 1991 r.
- 1990 Światowy Szczyt w Sprawie Dzieci w Nowym Jorku..
- 1996 Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci. Weszła w życie w 2000 r., ratyfikowana przez Polskę w 1997 r.
- 2000 stworzenie dwóch protokołów fakultatywnych do Konwencji o Prawach Dziecka – dotyczących angażowania dzieci w konflikty zbrojne i handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i pornografii.

Polski Komitet Narodowy UNICEF
Al. Wilanowska 317, 02-665 Warszawa, Polska
tel. +(48) 22 56 80 332
fax +(48) 22 56 80 301